

ÖNSÖZ



Öyle davran ki, hareketinin sonuçları bu dünyada gerçekten insani bir yaşamın sürekliliğiyle uyumlu olsun.

*Hans Jonas*¹

Artık eskisi gibi düşünmenin, eskisi gibi davranmanın, eskisi gibi üretip eskisi gibi tüketmenin, velhasıl eskisi gibi yaşamının sürdürülemez olduğu zaman gelip çattı. Kendimize, öteki insana, topluma, hayata, doğaya ve bir bütün olarak âleme dair yeni bir bakış ve anlayışın gerekli olduğu bir zaman bu... Başka türlü söylersek, radikal bir düşünce devrimine, yeni bir rönesansa ihtiyaç var. O halde neden böyle oldu, neden böyle bir zamana gelip dayandık ve neden bir “sürdürülemezlik” durumu ortaya çıktı? Eğer öyleyse bu durumdan nasıl çıkılabilir?

Kapitalizmin yaklaşık beş yüzyıllık, sanayi kapitalizminin iki yüzyıllık, neoliberal kapitalist küreselleşme denilenin de sadece otuz yıllık geçmişi var. İnsan (homo) soyunun geçmişinin üç milyon yıl kadar gerilere uzandığı, Homo sapiens sapiens’in de yaklaşık 50 bin yıllık geçmişi olduğu tahmin ediliyor. Demek ki, bu “uzun tarihte” eni sonu 500 yıllık “kapitalizm çağı”, insanlık tarihinde sadece küçük bir parantez ve insanlığın “normal hali” değil.

¹ Hans Jonas, *Le Principe Responsabilité. Une Éthique pour la Civilisation Technologique*, Édition du Cerf, Paris, 1990.

Kapitalizm insanlığın “normal hali” değil, zira kapitalist modernite Batı düşüncesinde mündemiç (içkin), Ortaçağ’dan miras, sakat bir anlayışa dayanıyor, velhasıl öldürücü bir virüsle malul. Bu sakat anlayış, insan varoluşunun diğer canlıların varoluşundan ayrı olduğu düşüncesine ve kabulüne dayanıyor. İnsan soyunun kaderinin kendi dışındaki canlıların, “ötekileştirilen canlı dünyanın” kaderinden bağımsız olduğu saçma düşüncesi... İşte bu anlayıştır ki, insanın doğaya ve öteki canlılara saygısız, sorumsuz ve küstah yaklaşımını meşrulaştırdı... Bu talihsiz anlayış, insan toplumunu çevreleyen, insan varoluşunun temeli ve kaynağı olan, kendisinin de ait olduğu, bir parçası olduğu, üzerinde yaşadığı toprağı ve canlılar dünyasını sınırsız kullanılabilir, sömürülebilir, yağmalanabilir “pasif bir şey” saydı. Kendi varoluşuyla, kendisinin de bir parçası olan doğa arasındaki belirleyicilik, tamamlayıcılık ve birlikte var olma ilişkisi yok sayıldı... “Her 13 dakikada bir canlı türü yok oluyor” haberi neden insanları kaygılandırmıyor, şaşkınlık ve korkuya neden olmuyor? İşte, insanların canlı türlerinin yok olmasını, giderek dünyanın yaşanmaz bir “yer” haline gelmesini “sorun” etmeyişlerinin gerisinde, söz konusu sakat “anlayış” var. Oysa kuşların, balıkların, kertenkelelerin, kelebeklerin, arıların, solucanların... yok olduğu bir dünyada insan soyunun da yok olması kaçınılmazdır. Zira birinin varlığı diğerinin varlığının “koşulu”...

Canlıları yok eden, toprağı öldüren, su kaynaklarını ve dere-leri kurutan, nehirleri birer bolluk, bereket ve güzellik kaynağı olmaktan çıkarıp, *zehirli* birer karışıma dönüştüren, suyu su olmaktan çıkarıp, temizleyen değil *kirleten* ve öldüren bir nesneye dönüştüren, velhasıl her şeyi tersine çeviren bu sefil sürece dair söylenecek sözünüz yok mu? Denizleri ve gölleri lağım çukuruna çeviren, havayı solunamaz hale getiren, güzel olana ve güzelliğe düşman, her şeyi kirletip çirkinleştiren, tarihî mirasa saygısız kapitalist modernite daha ne zamana kadar sorun edilmeyecek?

İşte bu kepezeliğe “kalkınma” diyorlar... Yeryüzünün efendileri ve sözcüleri, insanlara kaygılanılacak bir şey olmadığını, zira nasıl olsa teknik bilimin bu durumun üstesinden geleceğini söylüyorlar... Tam bir fetiş haline getirilen teknik bilim, ölü kuşları, yitip giden onca canlıyı diriltip geri getirebilir mi? Onların yok olup gitmesinde teknik bilimin bir dahli ve sorumluluk payı yok mu?

Durum böyleyken, canlı türlerini, doğal yaşamı yok eden, suyu havayı toprağı kirleten, insanı üreten ve tüketen tuhaf bir makineye dönüştüren, yaşamı anlamsızlaştıran üretim ve tüketimdeki her artış, hâkim ideoloji tarafından bir refah unsuru sayılıyor ve büyük bir başarı olarak sunuluyor... Oysa bu sefil sürecin her ileri aşamasının daha büyük yıkımdan başka bir şey olmadığını anlaşılmaması zamanı artık çoktan gelmiş olmalıdır...

Türkiye’de yaklaşık 90 yıldır “muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma” şarkısı söyleniyor. Oysa üzerine çıkılması gereken “muasır medeniyet”, kapitalist yıkıcılıktan ve barbarlıktan başkası değil. Ekonomik büyüme sayesinde, GSYH artışıyla işsizliğin, yoksulluğun ve sefaletin sorun olmaktan çıkacağı, “refahın” gerçekleşeceği söyleniyor... Oysa işsizliğin, yoksulluğun, sefaletin, anlam yitiminin ve çirkinliğin nedeni, kapitalist büyümenin kendisi, dolayısıyla tam bir ilişki tersliği söz konusu. Artık şifa diye sunulan ilaç çoktan hastalığın nedeni haline gelmiş durumda... Eğer öyleyse daha yüksek oranlı kapitalist büyüme, daha çok GSYH artışı sadece hastalığı daha da derinleştirebilir... Bu da, daha geç olmadan yeni bir zenginlik, refah ve “mutluluk” tanımına, yeni bir insan-insan, insan-toplum ve toplum-doğa anlayışına, yeni bir yaşam tarzına ihtiyacımız olduğu anlamına geliyor.

Verili süreçler ve eğilimler ortadayken, artık egemenler cephesinin vaatlerinin “büyük insanlık” için hiçbir kıymetiharbiyesi yok. Şimdilerde “hukuk devleti”, “hukukun üstünlüğü”, demokrasi, demokratikleşme gibi kavramlar çok kullanılıyor.

Bu kitabın ilerleyen sayfalarında gösterilmeye çalışıldığı gibi, söz konusu söylemler, ezilenleri/sömürülenleri, kaybedenler cephesini, başka türlü ifade etmek istersek, *yeryüzünün lanetlilerini* aldatmayı amaçlayan yalanlardan, ideolojik manipülasyonlardan başka bir şey değil. Kaldı ki demokrasi sosyal gelişmeye eşlik etmediğinde hiçbir şeydir ve anayasada, kanunlarda yapılacak değişikliklerle de gerçekleşebilecek bir şey değildir...

Şimdilerde “reel dünya” tevatür edildiği gibi, daha çok refaha, daha çok demokrasiye doğru yol almıyor... Kapitalizm koşullarında maddi zenginlik artışı, insanı insanlıktan çıkarma ve doğa tahribatı pahasına mümkün oluyor, dolayısıyla zenginlik denilenin ne demeye geldiğinin anlaşılması büyük önem taşıyor. “Büyüme, kalkınma, ilerleme, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma” retoriği dillendiriledursun, toplumsal ve insani kötülükler büyüyor, şiddet ve çatışmalar yaygınlaşıyor, ekolojik riskler derinleşiyor... Daha çok refah, daha çok hak, daha çok özgürlük ve demokrasi, velhasıl insanca yaşamak isteyenlere yeryüzünün egemenlerinin neyi reva gördükleri de bir sır değil. “Rahatsız edici gerçekleri saklamak için, yalan üreten sistemi devirmeye çalışan herkese her yandan dayanılmaz baskıların uygulandığı bir dünyada yaşıyoruz.”² Dolayısıyla söylemle gerçek durum arasında bariz bir uyumsuzluk var. Demokratikleşmenin, hakların ve özgürlüklerin temelini aşındıran süreç hızla yol almaya devam ederken, yarının bugünden “daha iyi” olacağını söylemenin bir kıymetiharbiyesi olabilir mi? Dolayısıyla asıl söz konusu olan, demokrasinin, hakların ve özgürlüklerin gelişmesi değil, bunların sınırlı varlığının da aşındırılmasıdır. Zira geçerli durumda demokrasinin araçları sayılan örgütlerin, kurumların ve mekanizmaların asıl işlevi, bunları geliştirmek değil, boğmaktır. İşte demokrasi, demokratikleşme, kalkınma, “muasır medeniyet seviyesinin üstüne

2 Macit Rahnema-Jean Robert, *La Puissance des Pauvres*, Actes Sud, 2008, s. 22.

çıkma” söylemi ve o alandaki ideolojik manipülasyon, böyle bir sefil misyonunun hizmetinde... Bu yüzden, söz konusu sefil oyunun teşhir edilmesi, öncelikli bir ideolojik mücadele alanı haline gelmiş bulunuyor. Kaldı ki 200 yıldır vadedilen ama asla gerçekleşmeyen, gerçekleşmesi de mümkün olmayan gelecekteki “refahı”, “demokrasiyi”, “özgürlüğü”, “yeryüzü cennetini” beklemeyi bir yana bırakıp, “bugünü farklı yaşama” tercihi yapma zamanı artık gelmiş olmalıdır...

Bu kitap, neden böyle olduğuna, neden bir “sürdürülemezlik” durumunun ortaya çıktığına dair bir netleşme sağlama amacı taşıyor. Eğer “neden böyle olduğu” sorusunun cevabı yetkin bir şekilde verilebilirse, “Bu durumdan nasıl çıkılabilir?” sorusunu sormak da mümkün hale gelecektir. Zira soruyu soracak yüksekliğe çıkmak, sorunun potansiyel cevabına giden yolun aralandığı, sorunun cevabını verebilecek yüksekliğe çıkıldığı anlamına da gelecektir... Eğer olup bitenlerde insanların, insan toplumlarının bir dahli varsa, ki kesinlikle var, o zaman bu “başka türlü yapmanın”, “başka türlü yaşamanın”, “insana, topluma, doğaya dair farklı bir bakışın ve yaklaşımın” mümkün olduğu anlamına da gelecektir. Bu da ancak yurttaş bilincine sahip “çoğunluğun” kendi kaderinin efendisi olduğu durumda mümkündür... Haysiyet bilincine sahip, sorumlu yurttaşlar olmamıza ve öyle davranmamıza bir engel var mı? O halde iki şey: Ya geçerli paradigmadan, kapitalizmden vakitlice çıkılacak ya da insanlığın bir geleceği olmayacak... Elbette bunu söylemek, karanlık yollardan ve ara dönemlerden geçilmeyeceği anlamına gelmiyor ki, o kadarını düşünmek bile ürperticidir.

Kardelen, Ocak 2011

Fikret Bařkaya

Yeni Paradigmayı Oluřturmak

*kapitalizmden çıkmanın gerekliliği ve
adıliyeti üzerine bir deneme*



Hans Jonas